

תאנה — שיעורי תורה נתלין בה — שאם הוציא בשבת מאכל מרשות לרשות בשיעור כגרוגרת, שהיא תאנה יבשה⁽¹⁵⁾, חייב, שזהו שיעור החיוב להוצאת אוכלין בשבת.

רמון — שיעורי תורה נתלין בו — כדתנן במסכת כלים [פרק יז]: כלי עץ שנעשה בו נקב, וכתוצאה מכך אין הכלי עומד עוד לשימוש, בטל ממנו תורת כלי ואינו מקבל טומאה. לפיכך, כלי של אומן שעומד להמכר נטהר בנקב כל שהוא. כי לאחר שנעשה בו נקב אין הוא עומד למכירה ולשימוש. אבל כל כלי בעלי בתים שחסים על עליהם ומשתמשים בהם גם לאחר שניקבו שיעורן להיטהר הוא רק כשניקבו נקב גדול כרמונים⁽¹⁾.

ארץ זית שמן — אמר רבי יוסי ברבי חנינא: ארץ שכל שיעוריה בזיתים, ששיעורי התורה הם תמיד בשיעור כזית.

מקשה הגמרא: וכי כל שיעוריה סלקא דעתך

שמשערים בשיעור כזית, והא איכא הנך פירות דאמרן לעיל: חטה שעורה גפן תאנה ורמון שמשערים בהם?

מתרצת הגמרא: אלא כך יש לפרש: ארץ שרוב שיעוריה של תורה הם בזיתים — כגון אכילת חלב, דם, נותר ופיגול.

דבש האמור בתורה הוא דבש תמרים — שיעורי תורה נתלים בה — שכן משערים בה ככותבת הגסה, שהיא תמרה. להתחייב עליה משום אכילה ביום הכפורים.

מקשה הגמרא: ואידך, רבי יצחק שאמר לעיל שמפסוק זה אנו למדים דיני קדימה בברכות, ונחלק על רבי חנוך, מנין לו כל השיעורים הללו?

מתרצת הגמרא: אין מזה קושיא לרבי יצחק. וכי הני שיעורין בהדיא מי כתיבי בקרא? אלא מדרבנן הם⁽²⁾, וקרא אסמכתא בעלמא. ואם כן עיקרו של פסוק עדיין מתפרש שבא

משפת הכלי, ומספיקה כמות מופחתת של זגים וחרצנים כדי לגרום לשפיכת רביעית מים מחוץ לכלי. לעומת זאת יין, שהוא משקה סמיך ואינו נשפך החוצה בקלות אלא גודש את שפת הכלי, יש צורך בכמות מרובה יותר של דברי מאכל כדי שרביעית מהיין תשפך החוצה מהכוס. אכן תוספות רבי יהודה החסיד פירש את שיעור הרביעית האמור כאן לענין שתיה גופה, ולא לענין אכילה, עיין בדבריו.

15. ראה ברש"י על מסכת מנחות (נד ב) שהתכווצות הגרוגרות ביחס לתאנים היא כדי המחצית.

1. כתב החזו"ן איש (כלים סימן כ"ג אות ח')

שהשיעור "כמוציא רמון" נאמר רק בכלי שמחמת הנקב שנעשה בו תשמישו הולך ופוחת ומך ערכו בעיני בני אדם אך עדיין משתמשים בו, אבל כלי שנפסד תשמישו לגמרי, גם בנקב מועט הוא טהור. וכן להיפך, כלי שמיועד לדברים העבים יותר מרמון, כמו סלסלה ללחם וכדומה, גם לאחר שניקב כרמון עדיין הוא טמא. ועיין בהרחבה בחברותא למסכת כלים, שם.

2. מדברי הגמרא שלפנינו נראה שה"שיעורים" נקבעו על ידי חכמים וכן מבואר בירושלמי במסכת פאה (פ"א ה"א) ובמסכת חגיגה (פ"א ה"ב), ואולם מדברי הגמרא במסכת עירובין (ד א) ובמסכת סוכה (ה ב) מבואר שה"שיעורים" ניתנו מ"הלכה למשה מסיני".

לשבח את ארץ ישראל בפירותיה החשובים ומנאם כפי סדר חשיבותם.

רב הסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא. אייתו לקמייהו תמרי ורמוני, שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא [נטל רב המנונא וברך על התמרים תחלה]⁽³⁾.

אמר ליה רב הסדא לרב המנונא, מדוע ברכת על התמרים בתחלה? האם לא סבירא ליה למר להא דאמר רב יוסף, ואיתמא רבי יצחק: כל המוקדם בפסוק זה — קודם לברכה?! והרי רמון כתוב בפסוק לפני דבש תמרים?

אמר ליה רב המנונא לרב הסדא: זה, דבש תמרים, מוזכר השני לאחר מילת "ארץ" הכתובה בפסוק זה, וזה, רימון, מוזכר המישי לאחר מילת "ארץ" וכל הסמוך ל"ארץ" האמור בפסוק הרי הוא קודם לברכה⁽⁴⁾.

אמר ליה רב הסדא: מאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך [מי יביא לנו רגלי ברזל שנוכל ללכת אחריו תמיד ולשמוע את דבריו].

איתמר: הביאו לפניהם תאנים וענבים בתוך הפעודה [ולא ללפת את הפת באו, שאם כן לא היו טעונים ברכה, אלא כדי למתק את פיו בתוך הסעודה].

אמר רב הונא: טעונים הפירות ברכה לפניהם כי מאחר שבאים למתק את הפה אין להם דין טפל, ואין טעונים ברכה לאחריהם, לפי שברכת המזון פוטרת את כל מה שנאכל בסעודה, אם אינו בא כטפל לפת.

וכן אמר רב נחמן: טעונים ברכה לפניהם, ואין טעונים ברכה לאחריהם.

ורב ששת אמר: טעונים ברכה בין לפניהם

אכן הצל"ח על מסכת ביצה (ז ב) יישב את סתירת הסוגיות, שה"שיעורים" עצמם נמסרו בהלכה למשה מסיני בסתמא, היינו שיש שיעור "כזית" "כגרוגרת" "ככותבת" וכדומה, אך לא התפרש איזה "שיעור" נאמר לכל איסור, וחכמים הם אלו שקבעו כל שיעור לאיסור הראוי לו, נמצא שהגמרא בעירובין ובסוכה האומרת ש"שיעורים" נמסרו מהלכה למשה מסיני מתייחסת לעצם ה"שיעורים", ואילו הגמרא בסוגייתנו האומרת שחכמים הוצרכו לקבוע את ה"שיעורים" כונתה להתאמתם לכל איסור ואיסור.

3. הצל"ח מעיר שהלשון "ברך אתמרי ברישא" לכאורה אינו מדוקדק, משום שמלשון זה נראה שתחלה בריך על התמרים ולאחר מכן

בריך שוב על הרימונים, וזה הרי לא יתכן, שהרי תמרים ורימונים ברכתן שוה וכשמברך על אחד מהם ברכת בורא פרי העץ המין האחר ג"כ נפטר בברכה זו ואם כן היה לה לגמרא לומר "ברך אתמרי" ותו לא, עיין בדבריו.

4. כתבו התוספות שאף שזית קודם לשעורה כי הוא נמנה ראשון ל"ארץ" השני ואילו השעורה נמנתה שניה ל"ארץ" הראשון, מכל מקום כשלפניו חטה וזית החטה קודמת לזית משום שהיא נמנית ראשונה ל"ארץ" הראשון ואילו הזית נמנה ראשון ל"ארץ" השני, והמוקדם בפסוק קודם לברכה.

נמצא לפי זה שסדר הקדימה בשבעת המינים הוא כדלהלן: חטה, זית, שעורה, תמר, גפן, תאנה, רמון.

ובין לאחריהם, לפנייהם – כסברת רב הונא ורב נחמן, ולאחריהם – כיון שהוא סבור שברכת המזון פוטרת רק מאכלים הבאים כדי לזון, ולא מאכלים – כדוגמת פירות אלו – הנאכלים מחמת מתיקותם לקינוח.

שאיין לך [שלא מצינו] דבר שטעון ברכה לפניו, ואין טעון ברכה לאחריו – אלא פת הבאה בכיסנין בלבד⁽⁵⁾! שבתחלה מברכים עליו "בורא מיני מזונות" [ולא המוציא, כי מאחר שאין זה לחם שבני אדם קובעים עליו סעודתו אלא אוכלים אותו דרך עראי בלבד אינו חשוב כ"כ לברך עליו המוציא].

ולבסוף אין מברכים עליו את הברכה השייכת לו בדרך כלל שהיא ברכת מעין שלש [אלא בורא נפשות בלבד]⁽⁶⁾.

וכיון שלא מצינו חילוק בין ברכה ראשונה לאחרונה אלא בפת הבאה בכסנין בלבד הרי בהכרח שאם מברכים על הפירות בתחלה יש לברך עליהם גם לבסוף.

ופליגא אמוראים אלו אדרבי חייא.

דאמר רבי חייא: ברכת הפת – פוטרת כל מיני מאכל בתוך הסעודה בין מברכה

וראה בצ"ח שביאר מדוע התורה לא מנתה את סדר הפירות באופן שהבאנו אלא כתבה פעמיים מילת "ארץ" ושייכה את חלק מהפירות ל"ארץ" הראשון וחלק מהם ל"ארץ" השני. עיין בדבריו.

5. לדעת רש"י "פת הבאה בכסנין" היא פת שנילושה עם תבלין אגוזים ושקדים ורגילים לאוכלה לאחר הסעודה וברכת המזון לקינוח יחד עם "כיסנין" [גרעיני דגן קלויים באש].

לדעת רבינו חננאל הערוך והרשב"א שהובאו בבית יוסף (סימן קס"ח) המילה "כיסנין" מתפרשת מלשון "כיס", והכונה לפת העשויה בצורת כיס וממלאים בתוכו שקדים ואגוזים, שמתוך מתיקותה אין בני אדם קובעים סעודתם עליה אלא נאכלת כקינוח.

לדעת רב האי גאון [הובאה בבית יוסף שם] זוהי פת יבשה וקשה שנאכלת בדרך כסיסה. להלכה נפסק שיש לחשוש לכלל הג' שיטות, ראה שולחן ערוך (קס"ח ס"ז) ובמשנה ברורה זס.

6. א. לדעת רש"י המדובר כאן באופן שאכל

מהפת הבאה בכיסנין לאחר הסעודה וברכת המזון והטעם שאין מברכים עליה לבסוף ברכה אחת מעין שלש הוא משום שמתוך שמעורב בה הרבה תבלינים אגוזים ושקדים מאכלה מעט.

התוספות הקשו עליו מהדין המבואר לעיל (לו ב) שכל שיש בו מחמשת המינים מברכים עליו ברכה אחת מעין שלש, [אף שלעיל נאמר דין זה לענין ברכה ראשונה בלבד נראה מדבריהם שגרסו לעיל דין זה גם לענין ברכה אחרונה וכן כתב בשו"ת אבני נזר (או"ח ל"ח)]. ואם כן מדוע שלא יברכו עליה ברכה אחת מעין שלש.

הרא"ש יוסף והגר"א (סימן ר"ח ס"ט) מיישבים דעת רש"י, שהדין כל שיש בו מחמשת המינים מברכים עליו ברכה אחת מעין שלש נאמר רק כשאכל מהדגן המעורב במאכל שיעור כזית בשיעור זמן של כדי אכילת פרס, אבל אם לא אכל שיעור זה אף שבתערובת עצמה יש מהדגן שיעור כזית אין זה מספיק בכדי לחייב ברכה אחת מעין שלש, שהרי לא אכל שיעור כזית מהדגן עצמו וזוהי כונתו במה שכתב "ומאכלה מועט" היינו שלא אכל מהדגן עצמו בשיעור מספיק.

ראשונה ובין מברכה אחרונה, וכן יין פוטר בברכתו את כל (7) מיני המשקים אף שלא בתוך הסעודה בין מברכה ראשונה בין

מברכה אחרונה, כיון שהפת היא ראש וראשון לכל המאכלים וכולם נטפלים לה (8), וכן היין הוא ראש וראשון לכל המשקין

ואולם התוספות שהקשו עליו סוברים שכדי להתחייב בברכה אחת מעין שלש אין צורך שיאכל מהדגן עצמו שיעור כזית בכדי אכילת פרס אלא די במה שיאכל כזית מהתערובת כולה. [יש להעיר לפי זה בדברי רב ששת שאמר אין לך דבר וכו' אלא פת הבאה בכיסנין בלבד, שלכאורה אין זה דין מסוים בפת הבאה בכיסנין שהרי בכל מאכל הדין כן שאם אכל ממנו פחות מכשיעור אף שמברך עליו לפניו אינו מברך עליו לאחריו ובמה נתייחדה פת הבאה בכיסנין משאר המאכלים].

ב. התוספות עצמם מכח קושייתם זו דחו לדברי רש"י ופירשו שמדובר כאן באופן שאוכל את הפת הבאה בכסנין בתוך הסעודה קודם ברכת המזון והטעם שרב ששת מסכים שאין לברך עליה לבסוף ברכה אחת מעין שלש הוא משום שמין מזון הוא וברכת המזון פוטרת כל מה שמזין, [הלשון בתוספות לפנינו הוא "משום דהוי דבר מועט", אך ראה בביאורי הגר"א שכתב שטעות סופר הוא וצריך לומר "משום דהוי דבר מזון"], וכך מבואר ברשב"א, והוסיף שמסתבר שלרב ששת גם אם אכל תמרים הם נפטרים בברכת המזון כיון שגם הם נחשבים למאכל מזין וכמבואר לעיל בגמרא (יב א), ורב ששת שנקט "פת הבאה בכסנין" לאו בדוקא הוא.

7. גם אם ברכת המשקין היא בורא פרי העץ או האדמה כמי שלקות וכדומה — כך מבואר מדברי הפרי מגדים (סימן ר"ב א"א סק"ו). [ובספר קצות השולחן (סימן נג בבדי השולחן סק"ח) ובתהלה לדוד נסתפקו בזה].

8. כתבו התוספות, כיון שבדינו הראשון של רב ששת האומר שפת פוטרת את המאכלים כולם נפסקה הלכה שלא כמותו אלא כדעת רב פפא [המובא בסמוך], לכן גם בדינו השני של רב ששת שאומר שייך פוטר את המשקין כולם אין הלכה כמותו.

ואולם הרא"ש (סימן כ"ו) ורבינו יונה חולקים וסוברים שאף שאין הלכה כרב ששת בפת מכל מקום ביין הלכה כמותו, נראה עוד בתוספות (ד"ה אי הכי) שכתבו כן וכבר העירו האחרונים בסתירת דבריהם — עיין מהרש"א פני יהושע וצל"ח]. אכן דבריהם צריכים ביאור מדוע חלוק דין הפת מיין והרי אם לענין פת אנו נוקטים להלכה שמאכלים שאינם מסייעים באכילת הפת אין הפת פוטרתם על אף חשיבותה, מדוע אם כן יין פוטר שאר משקין אף שאינם מסייעים לשתייתו.

בספר גינת ורדים (או"ח כלל א' ס"ב) כתב שחלוק הוא היין, כיון שהוא מזין ומשמח הריהו חשוב יותר משאר משקין ונחשב כראש המשקין ומכוחו זה הוא פוטרם בברכתו, מה שאין כן פת אין חשיבותה יתירה משאר המאכלים שהרי ישנם מאכלים משובחים יותר מהפת, והטעם שהיא פוטרת מאכלים הבאים מחמת הסעודה אין זה משום חשיבותה אלא משום שכלפיהם היא נחשבת כ"עיקר" כי היא עיקר הסעודה.

ב. להלכה נפסק בשולחן ערוך (קע"ד ס"ב) שייך פוטר שאר משקין וכדעת הרא"ש ורבינו יונה, וראה פרטי דין זה במשנה ברורה שם ובביאור הלכה. [נראה בספר שבות יצחק (פי"א ב) שהביא בשם הגר"ש אלישיב שליט"א שיש מקום לדון שרק יין פוטר שאר משקין אך לא מיץ ענבים, ולפיכך, במקרה

וכולם נטפלים לו.

ודברים הבאים שלא מחמת הסעודה הנאכלים בתוך הסעודה, כגון דייסא או כרוב ותרדין שאינן לפתן אלא באין למזון ושובע, טעונים ברכה לפנייהם, כיון שאינם באים ללפת את הפת ואינם טפלים לה, לא נפטרו בברכת המוציא. ואין טעונים ברכה לאחריהם מפני שמיני "מזון" הם וברכת

אמר רב פפא: הלכתא: דברים הבאים מחמת הסעודה ללפת בהם את הפת בתוך הסעודה הרי הם טפלים לפת, ולכן אין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם⁽⁹⁾.

ברורה (קע"ז סקי"ח) עיין בדבריו. [ויש להעיר, שהרי בכל עיקר וטפל בעלמא כבר כתב המגן אברהם (שם) שאם דרכו לאכול את הטפל עם העיקר הריהו נפטר בברכת העיקר אף שלא היתה דעתו עליו במפורש, משום שמן הסתם דעתו עליו, ואם כן הרי שוב נמצא שדין זה שחידש רב פפא אינו חידוש מסויים בפת, וצ"ע].

רבינו יונה מיישב את דעת רש"י מקושית התוספות באופן אחר, שרב פפא עוסק באופן שקביעות סעודתו היתה בבשר או מאכלים אחרים, ובאמצע סעודתו הביאו לפניו פירות ללפת בהם את הפת ואכל מהם עם הפת, ועכשיו הוא אוכל מהם ללא פת אבל דעתו עדיין לאכול מהם אחר כך עם הפת, וחידש רב פפא, שגם הפירות הנאכלים ללא פת נפטרים מברכה כדין "טפל" ומצטרפים לפירות שאוכל בתחלה ובסוף עם הפת, וזהו בשונה משאר עיקר וטפל, שאף אם יאכל את הטפל עם העיקר ובחלק מאכילתו יאכל את הטפל לבדו, שלא לצורך העיקר, יתחייב בברכה על הטפל.

טעם החילוק ביניהם הוא, שבנידון שלפנינו כיון שאכילת הפירות בתחלה ובסוף היתה בתוך הסעודה ואכלם כחלק מסעודה ממילא מצטרפים האכילות יחדיו ונידונים כאכילה אחת וליפות אחד, ולאחר ששתי האכילות נחשבות לאכילה אחת נמצא שגם מה שאוכל בין שתי האכילות מהפירות לבדם הרי זה נחשב כחלק מהאכילה שאכל מהפירות לצורך ליפות הפת, ולכן אף

ששתה מיץ ענבים יראה לפטור את שאר המשקים בברכת שהכל שיברך על מעט סוכה וכדומה. עיין בדבריו וראה עוד לעיל לה ב הערה [14].

9. כך פירש רש"י. — ואולם התוספות מקשים עליו שאם כן נמצא שרב פפא לא חידש כלום בדינו זה, שהרי הדין מפורש כבר במשנה לקמן (מד א), "כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופותר את הטפלה, ומה השמיענו רב פפא בדבריו.

בעל המאור מיישב קושיתם, שלולי דברי רב פפא היה מקום לומר שהעיקר פותר את הטפל רק אם בשעה שמברך על העיקר הטפל לפניו ודעתו לפוטרו בברכתו זו, וקמ"ל רב פפא שאף אם בשעה שבירך על הפת לא היו שאר המאכלים הבאים מחמת הסעודה לפניו ולא היה דעתו עליהם נפטרים הם בברכתו שעל הפת כיון שטפלים הם כלפיה.

המגן אברהם (רי"ב סק"ב) מבאר בכונתו, שרב פפא לא בא לחדש זאת בכל עיקר וטפל בעלמא, אלא רק בפת. שאם לא כן, היה לו לרב פפא לקבוע דינו על דברי המשנה לקמן ולא בסוגייתנו. וטעם החילוק הוא, שבפת, כיון שאדם קובע עצמו לאכילה, מן הסתם דעתו על כל מה שיביאו לו, ולכן אף אם הם לא היו לפניו בשעת הברכה ולא היה דעתו עליהם במפורש, נפטרים הם בברכתו שעל הפת. מה שאין כן בעיקר וטפל בעלמא. — כך פירש המשנה

המזון פוטרותן.

שאלו את בן זומא: מפני מה אמרו דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אינם טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחרייהם?

אמר להם בן זומא: הואיל ונטפלו לפת הפת פוטרותן.

מקשה הגמרא: **אי הכי** מן הראוי היה שיין בתוך הסעודה, **נמי, נפטריה פת** [יפטר בברכת הפת], שהרי מחמת הסעודה הוא

ודברים הרגילים לבא **לאחר הסעודה** כגון פירות, — אפילו אם הביאם בתוך הסעודה, כיון שלא הביאן כדי ללפת בהם את הפת — **טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחרייהם.** לפנייהם — כיון שאינם טפלים לפת, ואחרייהם — משום שאינם בכלל מזון להפטר בברכת המזון⁽¹⁰⁾.

ומאכלים אלו נחשבים כטפלים ופטורים מברכה. מה שאין כן כשאוכל עיקר וטפל בעלמא אף אם יאכל כמה פעמים את העיקר והטפל ביחד ובין האכילות יאכל מהטפל לבדו עדיין יתחייב עליו בברכה כי מאחר שאין שום שייכות בין אכילה לאכילה ממילא גם מה שאוכל ביניהם מהטפל לבדו נידון כאכילה בפניה עצמה.

והנה, דברי רבינו יונה הובאו להלכה **בשולחן ערוך** (קע"ז ס"א), ובמשנה ברורה (שם סק"ג) הוסיף שזוהו רק באופן שהפירות הובאו לצורך ליפות הפת אבל אם הובאו לקינוח לא תועיל אכילתו מהפירות עם הפת לפטור בכך את הפירות שאוכל לבדם, אלא הם טעונים ברכה.

והנה, דברי רבינו יונה הובאו להלכה **בשולחן ערוך** (קע"ז ס"א), ובמשנה ברורה (שם סק"ג) הוסיף שזוהו רק באופן שהפירות הובאו לצורך ליפות הפת אבל אם הובאו לקינוח לא תועיל אכילתו מהפירות עם הפת לפטור בכך את הפירות שאוכל לבדם, אלא הם טעונים ברכה.

נמצא לפי זה שאלו הנוהגים לאכול ליפתן פירות בסוף הסעודה יחד עם מעט פת בתחלה ובסוף כדי לצאת מידי ספק ברכה אינם מועילים בזה כלום שהרי הליפתן בא לקינוח.

נמצא לפי זה שאלו הנוהגים לאכול ליפתן פירות בסוף הסעודה יחד עם מעט פת בתחלה ובסוף כדי לצאת מידי ספק ברכה אינם מועילים בזה כלום שהרי הליפתן בא לקינוח.

10. כך פירש רש"י את שלשת הדינים שאמר רב פפא. ואולם התוספות והרא"ש פירשו דבריו באופן אחר וכדלהלן:

א. "דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה" הינם מאכלים שרגילים לאוכלם בסעודה עם הפת כגון בשר דגים וכדומה, והם נפטרים בברכת הפת אף אם אוכלם בסעודה בלא פת כי מאחר שהפת היא עיקר הסעודה

ומאכלים אלו נחשבים כטפלים ופטורים מברכה. מה שאין כן כשאוכל עיקר וטפל בעלמא אף אם יאכל כמה פעמים את העיקר והטפל ביחד ובין האכילות יאכל מהטפל לבדו עדיין יתחייב עליו בברכה כי מאחר שאין שום שייכות בין אכילה לאכילה ממילא גם מה שאוכל ביניהם מהטפל לבדו נידון כאכילה בפניה עצמה.

והנה, דברי רבינו יונה הובאו להלכה בשולחן ערוך (קע"ז ס"א), ובמשנה ברורה (שם סק"ג) הוסיף שזוהו רק באופן שהפירות הובאו לצורך ליפות הפת אבל אם הובאו לקינוח לא תועיל אכילתו מהפירות עם הפת לפטור בכך את הפירות שאוכל לבדם, אלא הם טעונים ברכה.

ג. "לאחר הסעודה", היינו אם לאחר שסיימו את אכילת הפת הביאו לפנייהם בין מאכלים השייכים לסעודה כבשר ודגים ובין מאכלים שאינם שייכים לסעודה כפירות וכדומה, אין ברכת הפת פוטרותם כלל. כי דנים את אכילתם כאילו נאכלו בלא סעודה כלל.

[הראשונים מוסיפים, שהדין השלישי אינו נוהג כיום, כיון שמנהגינו שלא לסיים את אכילת הפת עד ברכת המזון. ואף שאנו אוכלים פירות וכדומה קודם ברכת המזון דעתנו עדיין על אכילת הפת והרי זה נחשב כבתוך הסעודה. אכן בסעודות גדולות כתב הטור (קעז) שגם בזמנינו אנו נוהגים לסיים את אכילת הפת באופן מוחלט ושייך לדון את אכילתו בשעה זו כ"לאחר הסעודה" כמו בזמן התלמוד, אך ראה בב"ח ובמגן אברהם (סק"ז) שחולקים עליו, עיין בדבריהם. — ועיין עוד במגן אברהם (ר"ח סקכ"ד) לענין האומר "רבותי נברך" אם גם בזמנינו נחשב הדבר שסיים את סעודתו באופן

10. כך פירש רש"י את שלשת הדינים שאמר רב פפא. ואולם התוספות והרא"ש פירשו דבריו באופן אחר וכדלהלן:

א. "דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה" הינם מאכלים שרגילים לאוכלם בסעודה עם הפת כגון בשר דגים וכדומה, והם נפטרים בברכת הפת אף אם אוכלם בסעודה בלא פת כי מאחר שהפת היא עיקר הסעודה

בא(11).

מאחר שחשוב הוא הואיל דגורם ברכה לעצמו אף כשאין רוצים לשתותו, כגון מב-א בקידוש, שהצריכו חכמים לאומרו על כוס

מתרצת הגמרא: שאני יין(12) משאר דברים

מוחלט או לא].

להלכה נפסק בשולחן ערוך (קע"ז א"ב) כפירושם של תוספות והרא"ש בדברי רב פפא, עיין שם פרטי הדינים בזה.

11. לרש"י שפירש לעיל ש"דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה" היינו מאכלים המלפתים את הפת וטפלים אליו, הקשו התוספות שבהכרח גם דברי בן זומא מתפרשים על דרך זה, ולכן אינה מובנת קושית הגמרא על בן זומא שגם יין יפטר בברכת הפת, והרי היין כלל אינו בא ללפת את הפת ומדוע שיפטר מברכה על ידי הפת, ואין לפרש שכונת הגמרא לאופן ששרה פתו ביין, כי באופן זה פשוט הדבר שאין היין טעון ברכה, [ומתוך קושיא זו פירשו התוספות את דברי הגמרא באופן אחר, וכפי שהובא בהערה הקודמת].

רבינו יונה [הובא לעיל הערה 10] המבאר שלשיטת רש"י רב פפא עוסק באופן שבתחלה ובסוף הריהו אוכל את הפירות כליפות לפת וחדש רב פפא שאף אם באמצע הוא אוכל מהם בפני עצמן פטורים הם מברכה כדין טפל, מיישב בתוך דבריו גם את קושית התוספות שהזכרנו, וכותב שהנידון בגמרא הוא ביין שהובא לצורך עיכול המאכל ורוצה גם לשתות ממנו בפני עצמו שלא לצורך המאכל, וכיון שהיה פשוט לה לגמרא שצריך לברך על שתיה זו הקשתה הגמרא מדוע שונה דין היין מדין הפירות שהאוכלם באמצע סעודתו בפני עצמם הם נחשבים עדיין כטפל ונפטרים בברכת הפת.

12. התוספות הביאו בשם רבינו תם ור"י שרק יין אינו נפטר בברכת הפת מתוך חשיבותו, אבל שאר משקין כמים ושכר הבאים מחמת הסעודה

נפטרים בברכת הפת. וזהו שלא כדעת המחזור ויטרי והבה"ג [הובא ברא"ש] הסוברים שגם מים אינם נפטרים בברכת הפת, והטעם לזה ביארו התוספות שהמים אינם יכלים להכלל בברכת הפת כי אינם מזינים כלל וכמבואר לעיל לה ב) שהנודר מן המזון מותר במים ומלח. [וראה ברא"ש ובמרדכי (קל"ו) מה שהקשו על המחזור ויטרי והבה"ג].

והנה מלשון המחזור ויטרי שהובא בתוספות נראה שרק לענין מים הוא סבור כן אבל בשאר משקין כשכר וכדומה הנחשבים כ"מזון" לענין הנודר מן המזון הוא מודה שהם נפטרים בברכת הפת. וכן נראה מפשטות דברי השולחן ערוך (קע"ד ס"ז). ואולם מדברי המרדכי (שם) נראה ששורה דינם של שאר משקין למים וכן נקטו האחרונים להלכה — הובאו דבריהם במשנה ברורה (שם סקל"ג). וכתב המאמר מרדכי (שם סק"ט) שלדבריהם צריך לומר שהראשונים שדימו הנידון שלפנינו עם דין הנודר מן המזון לאו בדוקא הוא ובאמת גם שאר משקין אינם נחשבים לענין זה למזינים מלבד יין המזין ביותר כמבואר בגמרא לעיל (לה ב), ולכן היה לו להפטר בברכת הפת לולי חשיבותו.

וראה עוד ברשב"א שהביא בשם יש אומרים טעם אחר לכך שאין שאר משקין נפטרים בברכת הפת, "לפי שהאכילה והשתיה שני ענינים אי אפשר לשתיהן להיות כאחת". וקושית הגמרא שהיין יפטר על ידי הפת לאו בדוקא הוא אלא באמת הקושיא היא על כל המשקין, וזהו גופא ביאור תירוץ הגמרא "שאני יין דגורם ברכה לעצמו", היינו, כיון שאינו "מאכל" אלא "משקה" אינו יכול להפטר בברכת הפת שנתקנה למאכל.